

SEDEMINDVAJSETI JANUAR 1919 V MARIBORU

D R . I . S E N E K O V I Č

Danes, po 18 letih si pač smemo, ali pravilneje rečeno, moramo priznati, da nas je Slovence kot celoto prevrat po svetovni vojni 1918 zajel in našel dokaj nepripravljene za ogromne naloge takratnega velikega in daljnosežnega trenutka, ko je v zgodovini našega naroda nastopilo novo razdobje.

Glede nekdanje takozvane Spodnje Štajerske smemo sicer reči, da smo težko borbo za to, že precej germanizirano pokrajino dobojevali zmagovito. Najhujša je bila borba za mesto Maribor samo in pokrajino severno od Drave, Kozjak in Slovenske gorice; saj je bilo celó Pohorje ogroženo. Načrt razmejnitve med Jugoslavijo in Avstrijo, ki ga je imela ameriška mirovna delegacija izdelanega že sredi meseca januarja 1919 in po katerem naj bi šla naša bodoča državna meja po robu Karniških Alp čez Ziljsko dolino do južno Beljaka, nato ob Dravi vse do Laboda, odtod na Kosenjak in po Kozjaku k Muri, je žal ostal le načrt.

Reči moramo, da je našemu uspehu na Štajerskem v veliki, presodni meri pripomoglo srečno naključje, ki je v tej usodni dobi združilo v Mariboru odločne može, goreče rodoljube, člane Narodnega sveta s prerano umrlim narodnim junakom generalom Maistrom v trdno falango. Da se ti činitelji ne bi zavedali vse resnobe in daljnosežnosti usodnega trenutka in pri svojih ukrepih ne bi pokazali popolne enodušnosti hotenja in stremljenja, bila bi že takrat, prve dni meseca novembra 1919 in seveda tudi danes usoda Maribora in štajerskega dela Podravja povsem drugačna, državna in s tem tudi narodnostna meja bila bi pomaknjena v našo škodo daleč na jug, na grebene Konjiške gore, Boča in Rogaške gore.

General Maister, ki je v usodnih novembrskih dneh 1918 zažarel na tem delu ogroženega slovenskega neba kot svetel meteor, je globoko dojmil in navdušil vse nacionalno zavedne vojske, oficirje in moštvo ter civiliste, da so se strnili v krepko falango okoli nekdanjega komandanta mariborskega črnovojniškega dopolnilnega poveljstva, ki je v odločilnem momentu dne 1. novembra 1918 z drznim dejanjem in odločno vojaško gesto na oficirskem zborovanju izjavil, da *prevzema v imenu Narodnega sveta kot predstavnika jugoslovanske vlade Maribor v svojo oblast* in zahteva zase pokorščino vseh. Ta iznenadni Maistrov »napad« je sicer popolnoma uspel, toda nastalo je veliko in težko vprašanje, kako dati temu taktičnemu uspehu življenja sposobno vsebino in obliko z malo peščico nacionalno zavednih aktivnih in rezervnih oficirjev, podoficirjev in moštva, fizično in še bolj duševno izčrpanih od več ko štiriletne demoralizirajoče svetovne vojne, in kako onemogočiti odnosno paralizirati odpor mnogobrojnih mogočnih narodnih nasprotnikov, ki niso držali križem rok, marveč razpolagali z zelo učinkovitimi sredstvi in številnim tujerodnim vojaštvom in se skrbno pripravljali, da nam iztrgajo jedva osvojeni Maribor zopet iz naših rok.

Močne nasprotnikove sile so bile organizirane v takrat pretežno nemško-nacionalnem mariborskem mestnem svetu, ki je iz taktičnih razlogov sicer kooptiral še 10 zastopnikov nemške socialne demokra-

cije in v mariborski »Schutzwehr« (zeleno-beli gardi), ki je štela okoli 250 oficirjev nemške narodnosti in do 1500 podoficirjev in moštva in predstavljala vsaj številčno mogočni faktor, s katerim je bilo treba resno računati in ki je bila, po vseh znakih sodeč, trdno odločena, da naše sile razoroži, se polasti Maribora in ga podvrže Avstriji. Ta težek položaj je narokoval izredne ukrepe. General Maister je kot komandant »štajerskega obmejnega poveljstva« odredil začasno delno mobilizacijo v mariborskem in celjskem vojnem okrožju, ki je povoljno uspela, s čimer je bil podan predpogoj, da ostanemo še nadalje gospodarji situacije. Po skrbno pripravljenem, vsestransko izdelanem načrtu izvedena je v rano jutro 23. novembra 1918 *razorožitev zeleno-bele garde*, nemškega Schutzwehra uspela s popolnim našim uspehom. S tem je avtoriteta naše oblasti nad Mariborom in pokrajino severno Drave v znatni meri porasla. Nasprotniki so bili vsaj začasno matirani. Po tem dogodku so bili vsi naporu takratne naše vojaške in civilne uprave skozi več mesecev osredotočeni v skrbi, da vzdrži Maribor to težko priborjeno štajersko demarkacijsko črto, ki se je zlagala z našo etnografsko mejo, v naših rokah.

V teh časih pa tudi naši narodni nasprotniki niso držali križem rok. Nasprotno, z vso njim lastno vztrajnostjo, žilavostjo in doslednostjo in uporabljajoč vsa sredstva, so skušali omajati naše uspehe, izpodrinuti in vreči nas iz Maribora. Naša vojaška in civilna uprava je bila neprestano izpostavljena koncentričnim napadom nemško-nacionalne propagande, zelo aktivne v Mariboru in vsem Podravju ter čvrsto podprte po vsej Avstriji. Nacionalno sovraštvo je prekipovalo do vrhunca in našlo izraza v dejanskih napadih na poedine naše civilne in vojaške osebe. Kot žrtve tega sovraštva sta padla dragonski podoficir Vauhnik od Sv. Miklavža in poročnik Vidmajer; od zavratno dobljenih smrtonosnih poškodb pa je umrl častniški namestnik Ivan Omahen. Dne 29. novembra, torej le par dni po uspešni razorožitvi Schutzwehra, so proglasili nemško-nacionalni in socialno-demokratski železničarji in poštni uslužbenci iznenadni protestni štrajk in korporativno zapustili delo točno ob 12. uri. Toda njihova namera, da našo pozicijo v Mariboru zrušijo, ni uspela. Narodno zavedni slovenski železničarji in poštarji v svesti si ogromne važnosti pravičnega funkcioniranja železniškega in poštnega prometa baš v onih časih, so sklenili strniti svoje vrste, postaviti se v obrambo ogrožene domovine in doprinesiti, če treba največje osebne žrtve ter za vsako ceno vzdržati železniški in poštni promet. Štrajk, insceniran po narodnih nasprotnikih, je bil zlomljen že naslednjega dne. Slovenski železničarji in poštarji so vršili v prvih najkritičnejših dneh stavke svojo službo v permanenci. Ostajali so na svojih službenih mestih podnevi in ponoči, delali eden za dva in več. Za to njihovo požrtvovalnost, ko so se poedinci izpostavljali ne le sramotanju in terorizmu s strani svojih nemških tovarišev, marveč celó resni življenjski nevarnosti — jim mora biti domovina večno hvaležna. Nemški železničarji in poštarji so stavkali do vključ-

Dr. Franjo Rosina

Dr. Karel Verstovšek

no 9. decembra 1918. V železniških delavnicah na Koroškem kolodvoru je bilo redno obratovanje upostavljeno šele z 10. decembrom 1918.

Sistematično rovarjenje in hujskanje proti Jugoslaviji pa je dobilo nove snovi v širjenju lažnih *vznemirljivih vesti*, da je v Ljubljani izbruhnil upor vojaštva, ki da je vrglo Narodno vladu in njene člane vrglo v zapore, da je general Maister poslal člane svoje rodbine v Celje, sam pa pobegnil, da je vojaška oblast odredila evakuacijo Maribora in postojank severno od Drave. Ker je mariborska »Posojilnica«, kateri je 1918 načeloval zaslužni in energični dr. Rosina, v takratni kritični dobi, ko ni še funkcionirala finančna uprava novo porojene države, po svoji uvidevnosti dovolila Narodnemu svetu in gen. Maistru večji kredit za prve potrebe, počelo je s strani narodnih nasprotnikov — privržencev Avstrije sistematično, zelo opasno hujskanje vlagateljev, češ da je dva milijona ljudskih prihrankov vloženi v Posojilnici v Narodnem domu izgubljeni in da je zavod na robu propasti. Samozavest slovenskega življa se je skušala omajati z izmišljenimi trditvami, da so Italijani že zavzeli Ljubljano, da zasedejo in dobijo Slovenijo vse do Zidanega mosta ter da tudi Maribor zasedejo italijanske čete, da ga izročijo v upravo Avstriji. Nemška propaganda je trosila med senzacije željne meščane najdrznejše vesti, da izpodkopljejo ugled slovenske uprave in samozavest Slovencev.

Ko te vrste propaganda s svojo prozorno tendenco ni več vnela, započela je ostra *defetistična propaganda* in gonja proti »krvoločnim« Srbom, odnosno srbski vojski, ki so jo dolžili vseh mogočih zverstev, proti kraljevski dinastiji Karadjordjevičev in osebito proti osebi vladajočega kralja Petra; nanj je razlila ves svoj žolč in nebroj nekvalificiranih psov. To protislovensko gonjo so Nemci združevali s propagando za republiko, za Avstrijo in s popularizacijo Kernstockove fraze »Lieber rauchgeschwärtzte Trümmer als ein windisch Maribor«.

Ker pa s takim hujskanjem in tendencioznimi vestmi niso mogli omajati narodno zavednega ljudstva in vernosti vojaštva, so poskušali Nemci s široko zasnovanim terorjem in grožnjami. Na vodilne takratne osebnosti so deževala anonimna grozilna pisma z vsemi mogočimi surovimi psovki in nebroj kostanjev po mariborskih uličnih drevoredih je bilo dolo-

čenih, da bo na njih visela ta ali ona vodilna osebnost izmed vodilnih mariborskih Slovencev. Slovenska uprava dolgo časa teh groženj ni upoštevala ter jih je stavljala ad acta.

Ker pa je ta način terorizma zavzemal vedno večji obseg, se je napravil ob priliki nekega posebno drastičnega primera poskus, izslediti anonimnega pisca. V par urah je bil ugotovljen pisalni stroj in identiteta anonimnega pisca ustanovljena v osebi izvestnega uslužbenca znane trgovine z železnino v Gosposki ulici. Da se za bodoče odpravi ta propagandna razvada in statuiru obenem eksempl, je dobil ta krivec obešeno tablico na prsni in hrbtni strani s primernim napisom in se je moral v spremstvu dveh vojaških stražnikov eno uro sprehajati po najprometnejših mariborskih ulicah. Ta postavitev na »sramotni oder« je dosegla popoln uspeh. Anonimna grozilna pisma so prestala in se pojavljala le še v večjih presledkih.

Za našo stvar v Mariboru zelo pomemben je bil 20. januar 1919, ko je prispel v Maribor *ameriški podpolkovnik Sherman Miles*, kot zastopnik ameriške študijske komisije, poslujoče na Dunaju pod vodstvom Archibalda Cary Coolidge-a, profesorja zgodovine na Havardovi univerzi v Cambridge-u in osebnega prijatelja W. Wilsona. Ameriški študijski komisiji na Dunaju je bila kot organu ameriške mirovne delegacije v Parizu poverjena nad vse delikatna naloga, da prouči politične, nacionalne in gospodarske prilike na področju bivše avstro-ogrske monarhije in na Balkanu. Člani te komisije so imeli nalogo, da narodnostne in druge relevantne prilike proučijo neposredno na licu mesta prizadetih držav, odnosno pokrajin. V ta namen so poedini člani opravili razna študijska potovanja tudi po naših, odnosno spornih krajih.

Dne 19. januarja je dal podpolkovnik Miles iz Gradca obvestiti generala Maistra, da si bo naslednjega dne na mestu samem ogledal od jugoslovanskih čet zasedeno štajersko demarkacijsko črto in zaprosil, da se izda na podrejene vojaške edinice in straže navodilo, da ga ne bi ovirale pri gibanju. Miles je prispel naslednjega dne z avtom v Spielfeld, kjer ga je osebno pričakoval general Maister, da ga vodi. V njegovem spremstvu se je mudil Robert Kerner, profesor slavistike na univerzi v Missouriju, potomec rodbine, ki se je pred delj časom izselila iz nekdanje Češke. Kerner je študiral svoječasno na dunajski univerzi. Tretji član spremstva je bil Milesov adjutant ameriški poročnik Leroy King. Hkrati z Milesom sta prispela tudi dr. Beran, tajnik graške trgovske zbornice in znani nemško-nacionalni politik dr. Kamniker iz Radgone. Dr. Beran naj bi služil za tolmača za angleški jezik. Potovanje je šlo vzdolž levega brega Mure iz Spielfelda do Radgone in je bilo, kakor so kazali vsi zunanji znaki, z avstrijske strani skrbno pripravljeno, da se vidno dokumentira nemški značaj krajev in pokrajine. Kajti v vseh krajih, skozi katere je vodila pot, so plapolale raz hiš in tudi dreves vsenemške zastave. Milesa pa so s posebnimi nagovori pozdravili v Cmureku ondodni župan dr. Schorrmann, v Radgoni mestni župan Kodolitsch, dr. Sirk in deputacija ženstva. Iz Radgone je šla pot preko Slovenskih goric naravnost v Maribor. Tu so Milesu zastopniki Slovencev in mariborskih Nemcev v gen. Maistrovi pisarni sporočali svoje nacionalne težnje in zahteve glede

Maribora in okolice. Zahteve enih so bile seveda v diametralnem nasprotju z zahtevami drugih. Konferenca, čeprav je trajala več ur, je ostala brez vidnega uspeha in očitno ni vplivala na mnenje Milesa, ki se je pokazal strogo objektivnega nasproti zahtevam obeh strank. Ker je bil neuspeh konference očiten, se je Miles izognil težki arbitraži s tem, da je povsem zadovoljen pristal na predlog, da mu obe stranki glede svojih zahtev in teženj predasta vsaka svojo spomenico.

Pred povratkom v Gradec je Miles sporočil, da se bo za teden dni, ko namerava potovati na Koroško in v Celovec radi arbitražne določitve ondote demarkacijske črte spotoma zopet ustavil v Mariboru. To Milesovo sporočilo je učinkovalo med mariborskimi Nemci in njihovimi simpatizerji kot alarm za skrajno dejanje, da se ameriško študijsko komisijo na Dunaju pripravi in pridobi za nemško tezo glede bodoče pripadnosti Maribora in okolice. Započela se je velika akcija, da se na tihem izvrši nekak nemški plebiscit v spornem ozemlju Maribora in delu pokrajine severno od Drave. Nemški kurirji so po Milesovem odhodu začeli pobirati v Mariboru in okolici podpise na posebnih tiskovinah na svetlo-rdečkastih listkih s sledečim besedilom: »*Fragen im Auftrage der Amerikanischen Studienkommission an die Bevölkerung Marburgs und Umgebung gestellt*: 1. Wünschen Sie die Zugehörigkeit der Stadt Marburg und Umgebung zum deutschösterreichischen Staate? Antwort: Ja, oder Nein? 2. Sind Sie über die Besetzung der Stadt Marburg und deren Umgebung durch die Jugoslawen mißgestimmt? Antwort: Ja, oder Nein? Unterschrift des Haushaltungsvorstandes (deutlich) ... Beruf: ... Wohnung: ... Unterschrift der großjährigen Hausgenossen: ... Anzahl der im Haushalte befindlichen minderjährigen Hausgenossen: ...« Teh vprašalnih tiskovin je bilo razdeljenih na tisoče, saj jih je policijski oblasti prišlo v roke več sto. Namen akcije je bil povsem očiten. Omajati samozavest narodno zavernih Slovencev in njihovo zaupanje do vodilnih osebnosti, vnesti zmedo med naše vojaštvo, zavesti v zмотo in pridobiti nacionalno mlačne in omahljivce in prikazati po potrebi s falzificiranjem prave ljudske volje simpatije za Nemško Avstrijo, odnosno averzijo proti porajajoči se Jugoslaviji.

Kako se je glede te akcije izrazil sam g. Miles, bo govora kasneje. Namen Milesovega obhoda od Spiel-felda do Radgone in Slovenskih goric je bil, da si ogleda Maribor in obmejno pokrajino severno od Drave, nikakor pa ne, da bi določeval državno mejo ali vobče kaj storil za določitev iste, odnosno demarkacijske črte, marveč, da se uveri na mestu samem, da li vlada na začasni meji med Slovenci in Nemci mir in da li ni ogrožen javni red. Usodnega pomena za nas je bilo dejstvo, da je A. C. Coolidge izbral za sedež študijske komisije ravno Dunaj, na katerega so ga vezale še stare zveze, ko je bil svoječasn, čeprav mimogrede, tajnik poslaništva Združenih Severoameriških držav, in da je podpolkovnik Miles operiral iz Gradca. Ne da se tajiti, da sta prvi in drugi radi teh okolnosti, čeprav nehote, bila izpostavljena izvestnim vplivom svojih ambientov. Graški vodilni krogi z deželnim glavarjem dr. Kaanom na čelu so vložili ves trud v to, da prepričajo Milesa in njegove izvedeniške sodelovalce o pravilnosti, odnosno upravičenosti svo-

jih aspiracij in zahtev. Časopisna kampanja graških listov proti nam je postala po 20. januarju izredno ostra, saj sta jo vodila bivši mariborski nemško - nacionalni državni poslanec Wastian in bivši prosluli urednik »Marburger Zeitung« Norbert Jahn. Vse številke njihove obsežne in sistematične časopisne kampanje so dostavljali Nemci sproti Milesu. V Gradcu pa so avstrijski zastopniki in vladni krogi stalno oblegali in obdelovali g. Milesa in mu izkazovali vso le možno pozornost in čast.

Za 22. januarja ga je deželni glavar dr. Kaan povabil celó na slavnostno sejo štajerskega deželnega zbora, sklicano nalašč zaradi njega. Podpolkovnik Miles se je povabilu k slavnostni seji odzval in bil deležen posebnega počaščenja. Po Kaanovem pozdravnem nagovoru, naslovljenem na g. Milesa, je dobil besedo glavni govornik poslanec Wastian, ki je gromel proti naši upravi v Mariboru, odnosno na Spodnjem Štajerskem in Koroškem in proti nam iznesel vse, da nas v očeh Milesa čimbolj kompromitira in dokaže utemeljenost nemške teze, da pripadejo Maribor in pokrajina severno od Drave, kakor tudi vsa Koroška k Avstriji. Po Wastianovem govoru je ponovno povzel besedo dr. Kaan. Njegova izvajanja, polna sovraštva proti nam, so kulminirala v izjavi, da ne more prevzeti nobene odgovornosti za nadaljnje zadržanje avstrijskega Volkswehra. S tem nam je vrgel sam dr. Kaan iz službenega mesta vojno rokavico in vzpodbudil avstrijsko vojaštvo k samovoljnim agresivnim napadom na naše eksponirane vojaške postojanke, kakor se je to zgodilo nekaj dni poprej v Lučanah, ko je skupina Volkswehrovcev zahrbtno napadla naše vojaštvo, a se je graška vlada radi tega incidenta opravičevala, da je izzvan od neodgovornih elementov in povsem samovoljno.

Na to Kaanovo izzivanje je podal dne 25. januarja naš odgovor general Maister s sledečim dnevnim poveljem: »Vojaki! Mi se bomo tudi nadalje vzdržali vsakega izzivanja, da pokažemo tudi v bodoče svetu, da smo pravi jugoslovanski vojaki, ki v vsakem oziru prekašajo tuje vojaštvo. Tudi nadalje se hočemo držati načela, da ne bomo po nepotrebnem prelivali krvi. Toda eno izjavljam z vso odločnostjo: če bi po hujskanju nemškega lažnjivega časopisja in po besedah štaj. dež. glavarja dr. Kaana vzpodbujeni nemški Volkswehrovci hoteli zopet enkrat napasti naše postojanke, jim bomo z vso energijo in brez vsakega neumestnega prizanašanja za vedno izbili voljo in veselje do enakih dejanj. Pozivljam vse svoje vrle vojake, da varujete z isto možatostjo in žilavostjo severno mejo naše svete Slovenije, kakor do sedaj in da se zavedate, da gledam jaz in ves jugoslovanski narod s polnim zaupanjem na Vašo veliko in odgovorno domovinsko delo. Stojte kakor skala in branite last in čast domovine! V to ime Vam pošiljam svoj jugoslovanski pozdrav!«

Akcijo graških nemško - nacionalnih gromovnikov proti nam je podprlo tudi graško vodstvo štajerske nemške socialne demokracije, ki je v svojem sejnem sklepu z dne 21. januarja zahtevalo od mariborskih in slovenskih pripadnikov socialnih demokratov, da protestirajo proti naši tedanji obrambni črti in zastavijo svoje sile in vpliv, da se jugoslovansko vojaštvo umakne iz narodnostno spornih krajev, zlasti iz onih, ki so jih, kakor Maribor, proglašali za čisto

nemške. Slovenski socialni demokrati so to zahtevo graških sodrugov kot neutemeljeno odbili. Dr. Kaanov in Wastianov nastop v izredni seji graškega deželnega zbora pa se je jasno odražal tudi v popolnoma izpremenjenem držanju in ponašanju mariborskih Nemcev in njihovih simpatizerjev. V teh dneh je postalo po mariborskih ulicah in javnih lokalih zelo živo in je nastop narodnih protivnikov pridobil na očitni samozavesti. Pojavljali so se v večjih gručah in se kazali izredno vesele in korajžne. V mestu samem so se pojavili zlasti bivši nemški oficirji, ki so se po razorožitvi Schutzwehra izselili, odnosno se umaknili iz mesta. Iz teh vrst se je vztrajno širila vest, da pride ameriška študijska komisija, odnosno, da pride podpolkovnik Miles samo zato zopet v Maribor, da odstavi jugoslovansko vojaštvo in civilno upravo in jo izroči zopet njim. Po nemških trgovinah in trafikah so se v dneh pred drugim Milesovim prihodom prodajale vse nemške trobojnice, a zadnja dva dni jih je nemško čuteči svet razdeljeval brezplačno. Dne 26. januarja se je pojavil v Mariboru že ponovno imenovani znani urednik Mariborčanke, Norbert Jahn, hodil po mestu z nemško-nacionalnim trakom in glasno pozdravljal ljudi s »Heil Deutsch-Marburg«. Na sam dan 27. januarja pa je bilo dostavljeno z jutranjo pošto našemu vladnemu komisarju mesta Maribora dr. Vilku Pfeiferju anonimno pismo, v katerem se mu je napovedalo za ta dan konec njegove »Machthaberei«.

Preden preidemo na same dogodke burnega dneva 27. januarja, je treba osvetliti še eno točko: zakaj je dne 27. januarja prav za prav prišel g. Miles drugič v Maribor? Poseči moramo malo nazaj na dogodke vojaškega značaja, ki so nastopili v početku meseca januarja na naši koroški fronti. V noči od 1. na 2. januar 1919 so navalile na Koroškem močne nemške čete Volkswehra in Heimatschutza na naše šibke postojanke v Rožu in jih potisnile nazaj. Dne 5. januarja so koroški Nemci osvojili Podklošter, 6. Področco, 7. humberški most, 8. pa Borovlje. Celovška deželna vlada, ki se je bala za dosežene vojaške uspehe, je, čim je čula o koncentraciji jačjih jugoslovanskih vojaških sil tostran Ljubelja, ponudila naši ljubljanski Narodni vladi premirje. To njeno stremljenje je podprla tudi dunajska državna vlada.

Koroška deželna vlada se je že v mesecu decembru 1918 po zavzetju južnega dela Koroške po naših četah brezuspešno trudila, da doseže nevtralizacijo tega predela in zasedbo istega po antantnih (ameriških ali angleških) četah. Visoki zavezniki pa na ta predlog niso dali svojega pristanka. Prihod ameriške študijske komisije z g. Archibaldom C. Coolidge-om na čelu prve dni meseca januarja 1919 na Dunaj pa je dal koroški deželni vladi pobudo, da je preko dunajske državne vlade zaprosila Coolidge-a, naj preštudira situacijo na Koroškem. To zahtevo po navodnem »nevtralnem opazovalcu« je podprla posebna koroška deputacija, ki je bila sprejeta od Coolidge-a. Čeprav si je Coolidge osvojil željo deputacije in bil voljan, da poseti Koroško, vendar je iz previdnosti poslal najprvo dva člana svoje študijske komisije, podpolkovnika Milesa in njegovega adjutanta poročnika Kinga k Narodni vladi v Ljubljano, da proučita situacijo in razporedenje i tam. To je bilo 14. januarja 1919. Naslednjega dne sta se pa Coolidge-va odposlanca vrnila nazaj v Gradec.

V Gradcu so se 16. januarja 1919 pričeli razgovori za določitev pogojev premirja, demarkacijske črte in prometa na koroški fronti. Pogajanja so se vršila pod predsedstvom štajerskega dež. glavarja dr. Kaana. Koroški avstrijski zastopniki so si pogajanja zamišljali kot nekak diktat, ki naj ga predstavniki Narodne vlade za Slovenijo en bloc sprejmejo ali zavržejo. Po zadržanju predstavnikov Narodne vlade so pa morali uvideti, da imajo posla z zastopniki svoje suverenosti zavedajočega se naroda. Radi tega so pogajanja tekla zelo počasi, ker Narodna vlada je branila vsako ped ogrožene slovenske zemlje. Razpravljalo se je najprvo o določitvi koroške demarkacijske črte, ker Štajerska, vsaj za nas, ni bila sporna. Ljubljanski zastopniki so zahtevali predvsem, da ostane demarkacijska črta onstran Velikovca in Dravograda, ki sta bila čvrsto v naših rokah in da se koroške nemške čete umaknejo za 5 km nazaj od svojih, po takratnih bojih osvojenih postojank, kar so pa nemški zastopniki Korošcev odklonili in s svoje strani predlagali, da Velikovec in ves okraj do Dravograda zasedejo tuje (antantne) čete, a civilna uprava v tem predelu naj se prepusti koroški deželni vladi. Na to zahtevo naši zastopniki seveda niso pristali, marveč so zahtevali vsaj civilno upravo za sebe.

Dne 17. januarja je dospel z Dunaja v Gradec podpolkovnik Miles s svojim pribočnikom poročnikom Kingom, ki sta odslej prisostvovala omenjenim pogajanjem kot opazovalca. Ker so se pogajanja glede koroške demarkacijske črte razvijala radi nepopustljivosti obeh strank nepovoljno, so 18. januarja popoldne zastopniki celovške deželne vlade postavili našim ultimatum do 7. ure zvečer istega dne. Ta rok je bil potem podaljšan do naslednjega dne (19.) opoldne. Malo pred potekom stavljenega roka je dospel od Narodne vlade v Ljubljani odgovor, da se na zasedbo Koroške po antantnih (francoskih, angleških ali ameriških) četah pristane, toda te čete naj zasedejo vso Koroško, a ne samo od jugoslovanskih čet zasedeno slovensko ozemlje južno od Drave. Izpraznitev velikovskega okraja in Dravograda pa se odkloni!

Ker na te naše pogoje celovška (nemška) delegacija ni pristala, se je zdelo, da se bodo pogajanja razbila. Da se to prepreči, je posegel iniciativno vmes podpolkovnik Miles in izjavil, da pod predpostavko naknadnega odobrenja s strani šefa ameriške komisije Coolidge-a prevzame nase nalogo, da odredi demarkacijsko črto na Koroškem on sam in to kot rezultanto situacijskega študija in razmer na mestu samem, kjer ga ima spremljati po en zastopnik obeh strank. Ta demarkacijska črta, ki naj jo določi on, bodi provizornega značaja in brez prejudica na pravorek pariške mirovne konference. Pri določitvi iste naj se upoštevajo predvsem želje prebivalstva samega, da se pride do začasne administrativne razmejitve med Slovenijo in nemško Koroško.

Na ta Milesov arbitražni predlog so dali pristanek zastopniki obeh strank in ga je naslednjega dne ponesel Milesov pribočnik King na Dunaj k šefu ameriške študijske komisije v odobritev. Šef ameriške komisije na Dunaju Coolidge je Milesov arbitražni predlog sicer potrdil, a kakor se je doznalo mnogo pozneje, je to storil zelo zelo nerad, ker si je bil v svesti, da si je naprtil zelo odgovorno in težko nalogo, ki je šla preko njegovih, od predsednika Wilsona, odnosno

državnega sekretarja Lansinga dobljenih službenih instrukcij za njegov stvarni delokrog. Pod dojmom težke odgovornosti, ki mu jo je naprtil prevneti Miles, si je pridržal dokončno odobritev tozadevne Milesove razsodbe. Dobrega poznavalca prilik na Koroškem dr. Brejca, predsednika takratne Narodne vlade za Slovenijo, je Milesov kompromisni predlog težko zadel, zato je slovenska Narodna vlada dne 20. januarja poslala na Dunaj dva specialna delegata, pokojnega dr. Gregorja Žerjava in dr. Milka Brezigarja, da osebno posredujeta pri šefu ameriške študijske komisije Coolidge-u. Naslednjega dne, ob kasni večerni uri, sta dala omenjena dva ljubljanska delegata svoj pristanek za to, da v sporni stvari dokončno razsodi Coolidge sam. V sredo, dne 22. januarja je bila v Gradcu podpisana dokončna pogodba, ki je nosila z naše strani podpise dr. Žerjava, Smodeja in Andrejke. S tem paktom ste se podvrgli obe sporni stranki v smislu Milesovega kompromisnega predloga gledečasne razmejitve, kar se tiče uprave in zasedbe obeh delov Koroške do dokončne razmejitve po mirovni konferenci, njegovi arbitraži.

Da izvrši prevzeto nalogo arbitraže, je potoval Miles dne 27. januarja 1919 v jutro iz Gradca preko Maribora na Koroško. Ponedeljek, 27. januar, je bil pristni, mrkomegljeni zimski dan. O Božiču odnosno v januarju zapadli sneg je malodane povsod že skopnel. Nad Mariborom in okolico so viseli težki zimski oblaki. Vreme je obetalo zopetni sneg. Kljub neprijaznemu, nekoliko vetrovnemu vremenu so kazale ulice neko nenavadno živahnost. Vse je hitelo. Po osmi uri je pričel naletavati droben, suh sneg pršič, ki je do 10. ure pokrilo mesto z 10 do 15 cm debelim snegom. Okoli 9. ure so se pojavile bolj poredko na nekaterih hišah glavnih ulic — takratni Tegetthofovi ulici, Grajskem trgu, Grajski in Gosposki ulici in na ostalih h Glavnemu trgu vodečih ulicah — velike nemške zastave, črno-rdeče-rumene trobojnice. Vzglad nekaterikov je vzpodbudil in požuril ostale tako, da je bilo okoli enajste ure že vse mesto v nemških zastavah. Celo iz stolpa mestne stolne cerkve je plapolala velikanska vsenemška zastava; izobesil jo je mestni požarni stražar Weiss. Skoro vsi javni lokali, gostilne in kavarne, so bile že v jutranjih urah polne gostov, ki pa niso bili domačini iz Maribora, marveč so prispeli od zunaj iz raznih krajev, predvsem iz okolice, pa tudi iz Ptujja, Celja, s koroške strani Dravske doline in celo iz Gradca, med njimi vse polno bivših nemških avstro-ogrskih oficirjev in opuščenih javnih in državnih uradnikov. Slišati je bilo izključno nemško govorico. Okoliški slovenski živelj, ki je ob drugih dneh v dopoldanskih urah dajal Mariboru pretežno slovenski pečat, se je povsem izgubljal. Bilo je kakor da ga vobče ni. Iz vlakov, ki so prihajali v Maribor, so se sipale množice, ki jih je drugače v tolikih masah Maribor videl le ob redkih izrednih prilikah. Na mariborskih železniških postajah je izstopilo, kakor se je naknadno ugotovilo po številu prodanih vozovnic, v času od 12. ure dne 26. januarja do 12. ure dne 27. januarja 1919 3800 ljudi, kar je presehalo petkratni takrat običajni dnevni promet. Zelo veliko ljudi se je pripeljalo v mesto od zunaj tudi na vozovih, iz najbližje okolice pa so prihajali v masah peš. Osobito živahno je bilo gibanje v Studencih in v železniških kolonijah v Magdalenskem in Meljskem

predmestju. Posebno vidna je bila okolnost, da mariborski Nemci tega dopoldneva svojih slovenskih znancev niso na ulicah pozdravljali, niti jim na pozdrave odzdravljali, temveč jih samo izzivalno gledali.

Okoli 9¼ ure dopoldne je prispel na dveh avtomobilih Miles s svojim spremstvom, v katerem sta bila poleg adjutanta poročnika Kinga kot eksperta univerzitetni profesor Robert Kerner in major Lawrence Martin, v mariborsko predmestje Krčevino, kjer ga je pred vhodom v mesto čakala in ustavila gruča mariborskih Nemcev in se mu predstavila za odposlanstvo mariborskih železničarjev. Naprosila je Milesa, da jim dovoli manifestacijo v počastitev predsednika U. S. A. Wilsona, združeno z nacionalno manifestacijo za nemški značaj Maribora in njegovo priklopitev k Avstriji, češ da ljudstvo z jugoslovansko vlado in zasedbo ni zadovoljno. Vsebina te zahteve, izražene v obliki prošnje, se je malodane doslovno skladala z besedilom že omenjenih svetlo-rdečkastih vprašalnih tiskovin, s katerimi so po 20. januarju mariborski Nemci pobirali v mestu in okolici podpise, da prikažejo ameriški študijski komisiji voljo Maribora in okolice za priključitev k Avstriji.

Pomirjen po dostojnem nastopu deputacije je Miles, ne da bi se predhodno posvetoval in sporazumel z vojaško in civilno upravo Maribora, ugodil želji po nameravani nacionalni manifestaciji. Prav verjetno, da je računal na mirno in dostojno nacionalno manifestacijo, ne pa na hrupno demonstracijo, čeprav se je moral zavedati, da je napovedana manifestacija naperjena proti nam in mu je bilo znano, da je Maribor v naših rokah. S to svojo, čeprav ne zlohotno gesto, je na nedvomen način posegel v upravno suvereniteto aliirane države Jugoslavije, odnosno v kompetenco takratne naše vojaške in civilne uprave v Mariboru, edino odgovorne za red in mir v teh krajih. S tem je, četudi posredno, potrdil trdovratno vzdrževane vesti, da pride v Maribor za to, da postavi Nemce zopet za gospodarje mesta. Ob 10. uri dopoldne sta prispela oba Milesova avtomobila pred zgradbo sedanjega sreskega načelstva v Ciril-Methodovi ulici, kjer je Miles izstopil in s spremstvom vred odšel takoj v prvo nadstropje, kjer se je imela vršiti napovedana konferenca z gen. Maistrom in slovenskimi zastopniki s Koroškega. V Mariboru se je podpolkovnik Miles tokrat ustavil v glavnem zato, da se po zemljepisnih kartah in skicah podrobno orientira o naši obrambni črti na Štajerskem in o prilikah v Mariboru samem. Zanimalo ga je predvsem, čigava je uprava v mestu samem, kdo jo vodi, ali se je prevzela brez bojev in kake so varnostne prilike za prebivalstvo, dalje, ali smo brez bojev zasedli tudi naše postojanke severno Drave. Pojasnila, ki so mu bila dana na njegova vprašanja s strani naših zastopnikov, so ga očitno zadovoljila, ker so soglašala s podatki, ki jih je imel o tem že od svoje centrale na Dunaju.

Vsa razprava tega dne z g. Milesom v Mariboru je bila pretežno vojaško informativnega značaja. Konferenci so zato prisostvovali v pretežni meri vojaški strokovnjaki in le par naših civilnih zastopnikov in delegatov iz graških pogajanj za premirje in določitev demarkacijske črte na Koroškem. Zastopnikov mariborskih, odnosno štajerskih Nemcev na mariborsko konferenco tega dne nihče, tudi Miles sam ni vabil.

Bolj kot naša štajerska obrambna črta ga je zanimala narodnostna meja in naše vojaške postojanke na Koroškem. To je pač prirodno, saj je bila proučitev našega in nemško-koroškega vojaškega položaja in ondotnih narodnostnih razmer zanj bistven predpogoj za primerno rešitev delikatne naloge, ki jo je prostovoljno prevzel na svoje rame. Tenkočutne opazovalce na tej konferenci je obhajala nekaka podzavestna skrb in bojazen, da je prinesel Miles glede Koroške že svoj določeni koncept s seboj proti izvestnim navodilom in enostranskim informacijam, dobljenim že v Gradcu. V Mariboru je dobil še od naših oblasti ves potrebni pisani in risani pregledni material glede Koroške.

Glas o prihodu Milesove komisije so Nemci razširili z veliko naglico v mestu. Zato so skrbeli pač že v naprej določeni kurirji. Ob 10. uri, menda v istem trenutku, ko je Miles prestopil prag zgradbe okrajnega glavarstva, kjer je bilo nameščeno tudi »štajersko obmejno poveljstvo«, je prenehalo z delom vse nemško-nacionalno in socialno demokratsko orientirano osebje v železniških delavnicah in kurilnici na koroškem kolodvoru, zapustilo svoje delovne lokale in pohitelo na ulice, kjer se je formiralo v ogromno povorko in z železničarsko godbo in svojim pevskim društvom »Frohsinnom« na čelu, pod zastavami korporativno odkorakalo v mesto na Glavni trg. Kakor na alarmni znak so se zaprle gostilne in kavarne, vse je hitelo v smeri Glavnega trga. Na vseh šolah, vključno gimnazije in realke, je bil ob tej uri pouk prekinjen in vse, šolarji, dijaki, moški, ženske, je hitelo na zaukazano demonstracijo. Šolarje in dijake so vodili njihovi učitelji in profesorji, nalik kaki po šolskem redu zaukazani procesiji. Vse je imelo v rokah male frankfurtarice ali vsaj nemško-nacionalne znake na prsni ali v gumbnici. Malo po 10. in pol uri se je začela večtisočglava množica valiti v strnjjenih masah z Glavnega trga po vseh ulicah, vodečih h Grajskemu trgu in Trgu Svobode, ki je bil v četrte ure napolnjen vse do današnje Razlagove in Ciril-Metodove ulice. Zdelo se je, da se ta silna množica pripravlja na obleganje zgradbe okrajnega glavarstva. Spotoma so se jim pridružile še skupine, zbrane v drugih ulicah. Zbrane so bile množice, kakor jih v impozantnejšem številu še ni videl predprekratni Maribor. Skoro vsaka skupina je imela svojega zastavonošo, ki so nosili velike nemško-nacionalne in avstrijske zastave, poleg tega pa tudi table iz kartona z napisi kakor: »Hoch Amerika! Hoch Deutschösterreich! Marburg ist deutsch! Hoch Wilson! Wir bleiben deutsch!« in slično. Te table in napisi so bili v ta namen pripravljeni že več dni.

Okoli 11. ure, ko je bila konferenca z Milesom v polnem teku, so odjeknili z današnjega Jugoslovanskega trga in ulic pred okrajnim glavarstvom urnebesni viki, pomešani z glasovi godbe. Podpolkovnik Miles se je pokazal začudenega nad tem nenadnim truščem in ko se mu je pojasnilo, da je zbrana pred zgradbo nemška množica, demonstrirajoča za nemški značaj mesta Maribora, je odločno izjavil, da odklanja vsako politično manifestacijo od kateresibodi strani. Ker je bil glavni vhod v zgradbo zaprt s težkimi železnimi rešetnimi vratmi in od znotraj vojaško zastražen, ni mogel nihče nepoklican v zgradbo. Demon-

stranti so imeli pripravljeno deputacijo, ki je od takratnega komandanta mesta, podpolkovnika Cvirna, ki je nadzoroval v veži zgradbe postavljeno vojaško stražo, zahtevala, da ji odpre vhodna vrata in jo povede pred podpolkovnika Milesa. Podpolkovnik Cvirn je zahtevo demonstrantov, da se pripusti deputacija, javil gen. Maistru, ki je dal svoj pristanek, da pride deputacija, največ 10 oseb, v njegovo pisarno na štajerskem obmejnem poveljstvu. Deputacijo, ki je štela faktično 15 oseb in ki se je formirala v vestibulu zgradbe, je vodil takratni mestni župan dr. Schmiderer. V njej so bili veletrgovec z vinom Julij Pfrimer, podžupan Karel Nasko, takratni studenški župan dr. Juritsch, več takratnih mestnih svetnikov, zastopniki nemško-nacionalnih in socialno-demokratičnih železničarjev in dve zastopnici nemško-nacionalnega ženstva. Podpolkovnik Cvirn je predstavil deputacijo gen. Maistru v njegovi pisarni. Tu je v imenu deputacije izrazil dr. Schmiderer željo, da se deputacija povede k Milesu, ki je pa, čim mu je javljena, energično odklonil sprejem z utemeljitvijo, da je njegova naloga v Mariboru čisto vojaško informativna, odnosno diplomatska in da se ne sme, niti noče vmešavati v politična vprašanja in zadeve. Poudariti je treba, da je iz istega razloga odklonil že prej sprejem 2 slovenskih deputacij s Koroškega. Ko je general Maister to Milesovo odklonilno sporočilo sporočil deputaciji, je g. Pfrimer izrazil mnenje, da se s takim odgovorom ne morejo, oziroma ne upajo vrniti med zunaj čakajočo množico, ki da je že preveč razburjena. Razburjenje se je polastilo tudi ostalih članov deputacije, zlasti dr. Juritscha, da so razdraženi začeli kričati na gen. Maistra ter mu zatrjevali, da se brez uporabe brahialne sile ne umaknejo iz poslopja. Gen. Maistru je v tej prekerni situaciji priskočil na pomoč dr. Miler, takrat še advokat v Celovcu, in obema je slednjič vendar uspelo zlepa spraviti deputacijo iz Maistrove pisarne in iz poslopja.

V času, ko se je mudila nemška deputacija pri gen. Maistru, so se demonstracije na ulici še stopnjevale. Bilo je vikanja in zaglušnega kričanja, kakor ga dotlej še ni slišal Maribor. Nekaj nemških mladeničev je splezalo na zgradbo okrajnega glavarstva in na njegovem pročelju razobesilo več nemško-nacionalnih zastav. To početje je spremljala množica z bučnim odobravanjem. Medtem so pa demonstranti najbrž doznali, da Miles deputacije ni sprejel in so svojemu negodovanju nad tem dali izraza z urnebesnim vriščem in »Heil«-klici, ki so zaglušili celo glasove godbe, na okna pisarn v I. nadstropju pa so začeli metati vsenemške zastavice. Neki člani deputacije so se obrnili do takratnega okrajnega glavarja dr. Lajnsiča s prošnjo, da pripravi podpolkovnika Milesa do tega, da se pokaže množici vsaj na balkonu. Miles je bil neodločen, kaj naj stori in je radi tega vprašal za mnenje gen. Maistra. Na Maistrov pritrdilni ozir. soglasni odgovor je odšel Miles skupaj z gen. Maistrom na balkon in se pokazal množici. Ko so demonstranti zagledali Milesa, so ga prisrčno aklamirali in pozdravili z gromovitim »Heil Wilson! Heil Miles! Heil Amerika!« Miles je ob tej priliki izgovoril nekaj besed v angleškem jeziku, ki jih pa v tolikem trušču nihče ni mogel prav slišati, še manj pa razumeti.

(Dalje prihodnjič.)

SEDEMINDVAJSETI JANUAR 1919 V MARIBORU

D R. I. S E N E K O V I Č

(Konec.)

Nato so demonstranti zapeli vsenemško bojno pesem Die Wacht am Rhein, godba je zaigrala nekdanjo nemško himno Heil dir im Siegeskranz in Deutschland, Deutschland über Alles, vmes pa so se razlegali strastni vzkliki Heil Deutsch-Österreich, Heil Deutsch-Marburg, Abzug Gen. Maister, Nieder mit Jugoslawien, Nieder mit den Windischen, Abzug, Abzug! in slično. Iz ponašanja demonstrantov moremo upravičeno sklepati, da so se že čutili popolne gospodarje položaja in mesta. Naša vojaška in civilna oblastva so menda imeli že za odstavljenja, saj tudi za zbiranje in prireditve povorke niso zaprosili in si izposlovali predpisane dovoljenja.

Vračajočo se deputacijo je podpolkovnik Cvirn izrecno opozoril na nesmiselno in nesmotrno početje množice in jo pozval, da vpliva pomirjevalno na demonstrante, da se demonstracija konča, da se demonstranti mirno razidejo in da se upostavi red in mir na ulici ter poudaril, da ne bo trpel daljnjih demonstracij in nereda na ulicah. Član deputacije g. Pfrimer je to priporočilo podpolkovnika Cvirna tudi izvršil in s stopnišča ob vhodu javil množici, da je demonstracija in deputacija dosegla svoj namen in da je demonstracija s tem končana. Obenem je pozval množico, da se razide, da opusti daljnje demonstracije in da se vzdrži nasilja in izzivanja, ker bi v takem slučaju morala intervenirati naša oborožena sila. Do besnosti razpaljena množica pa se ni dala več brzdati, šovinizem je prevladal. Pfrimerjevemu dobro mišljenemu pozivu se je odzvalo le malo demonstrantov in je ogromna večina čakala dalje, da zapusti zgradbo Miles.

V času, ko je bila deputacija nemških demonstrantov pri gen. Maistru, je dal Miles takratnemu vodji okrajnega glavarstva dr. Lajnšiču tole izjavo: »Vzemite kot prva vladna oseba in kot imejitelj vladne moči na ozemlju, na katerem se nahajam, na znanje in izvolite obvestiti o tem trenutno odsotnega g. gen. Maistra kot vojaškega poveljnika pokrajine, da silno obžalujem, da je moja prisotnost povzročila demonstracijo pred okrajnim glavarstvom in v mestu.

Toda bodite uverjeni, da so vsa ta dejanja popolnoma brezpomembna in da jih ne vzamem na znanje. Obenem Vas uveravam, da se vrši štetje glasov za ali proti Avstriji, katero so uprizorili Nemci, baje na ukaz ameriške komisije, popolnoma brez moje vednosti, da jaz nisem dal nikdar kakega navodila za tako štetje, ki je, kakor mora to uvideti vsak resen in uvideven človek, popolnoma brezpredmetno.

Obenem Vam izražam svoje priznanje za vzorno upravo in red na Vašem ozemlju, kar najbolje pričča, da so Slovenci sposobni za vladanje. Prosim Vas in g. gen. Maistra, da vzdržite še za naprej tak red in da se radi izvršenega samolastnega pobiranja glasovnic za Avstrijo in radi današnjih demonstracij, katerih — poudarjam še enkrat in slovesno — ne vzamem na znanje. Naj se nikdo ne preganja, kolikor iz posebnih vzrokov zaradi vzdrževanja miru in reda ni nujno potrebno.«

Okoli poldne je konferenca na Štajerskem obmejnem poveljstvu končana. Udeleženci konference so počeli odhajati na skupno kosilo v Narodnem domu, kamor je gen. Maister povabil tudi Milesa. Ko sta zapuščala zgradbo okrajnega glavarstva gen. Maister in Miles s spremstvom in vstopala v pripravljene avtomobile za vožnjo v Narodni dom, je kazalo, da se je čakajoča množica demonstrantov že umirila. Ko pa so se začeli avtomobili pomikati naprej, so iznenadno zadoneli glasni klici Auf den Hauptplatz! Auf zum Magistrat! in množica demonstrantov se je začela po istih ulicah, kakor je prišla, valiti nazaj proti Glavnemu trgu. Razvila se je v mogočen in hrupen sprevod. O Gosposki ulici je grupa demonstrantov navalila na akademika Zdenka Verstovška, sina predsednika Narodnega sveta in poverjenika za prosveto v Narodni vladi za Slovenijo. Pobili bi ga na tla, da se jih ni ubranil z revolverjem v roki. Med potjo na Glavni trg so pobijali našim ljudem okna in napisne table na lokalih; znane Slovence, katere so zalotili na ulici, so moški obdelovali s pestmi in palicami, ženske so jih pa opljuvale in opsovale s prav drastičnimi psovki; prizanašali niso niti našim ženskam, a batin in psokv so bili deležni tudi nekateri Nemci, ki niso bili udeleženi v demonstraciji in niso nosili nemških znakov ali trakov. Svojemu navdušenju so dajali demonstranti duška z raznimi, tiste dni običajnimi klici o nemškem Mariboru, proti Jugoslaviji in Slovencem ter heil-klici. V Grajski ulici je bilo iz vrst demonstrantov oddanih več revolverskih strelav. To se je ponavljalo tudi v Gosposki ulici.

Pohod demonstrantov na Glavni trg je trajal kake pol ure. Proti 12.^{3/4} uri je bil že ves Glavni trg po vsej širini in dolžini od Vetrinjske do Koroške in Stolne ulice natrpano poln demonstrirajoče množice. Da je bilo med njimi tudi precej radovednežev, je naravni pojav pri takih prilikah, toda gotovo je, da so tvorili demonstranti ogromno večino. Ceni se, da je bilo v tem času na Glavnem trgu najmanj 15.000 ljudi. Trušč množice je bil silovit in je naraščal, čim več ljudi se je zbralo. Vse pa je bilo obrnjeno proti zgradbi mestnega magistrata, grozeče vpilo, vihtelo roke in palice. Kazalo je, da pripravlja množica naskok na magistrat. Pred obokanim vhodom so bile zbrane glavne napadalne sile, nemško-nacionalni železničarji iz Maribora in Studencev. Šolska mladina je bila razporejena pod današnjo Veliko kavarno in na južni strani Glavnega trga v smeri Koroške ceste.

Del demonstrantov se je na pohodu od Štajerskega obmejnega poveljstva na Glavni trg v Gosposki ulici odcepil in skozi Ulico 10. oktobra in Slomškov trg navalil na magistratno dvorišče — Rotovski trg — in ga skoro napolnil. Glavna policijska stražnica je bila takrat nameščena v pritličnih prostorih magistrata na Rotovškem trgu in je v kritičnem času razpogalala z 20 militariziranimi policijskimi stražniki. Čim so demonstranti navalili in zasedli Rotovski trg,

je na stražnici prisotni policijski oficial Gulin, da zaščiti stražnico in magistrat od severa, nastopil z 8—10 oboroženimi možmi in demonstrante potisnil nazaj na Slomškov trg, dohod k Rotovškemu trgu pa pri kavarni »Rotovž« zaprl s kordonom militarizirane straže. Ker navaljujoča množica ni kazala volje, da se izdanemu povelju za izpraznitev Rotovškega trga zlepa pokori, in se je pokazala napram policijskim organom agresivno, jo je morala straža potisniti nazaj z nasajenimi bajoneti. Pri tem je bilo oddanih tudi par strelcev v zrak.

Vhod v obokani prelaz pod magistratom na južni strani je bil zastražen, odnosno za pasažo zaprt od 8—9 policijskih stražnikov. Ker je ostala radi teh zaščitnih ukrepov glavna stražnica na Rotovškem trgu skoro brez moštva za eventualno potrebne daljnje varnostne mere, je takratni policijski komisar dr. Ivan Senekovič, kateremu je opasno situacijo in položaj na Glavnem trgu javil oficial Gulin, zahteval od komande mesta četo vojaštva za asistenco zaradi nujno potrebnega daljnega vzdrževanja reda. Sam pa se je odpravil iz svoje pisarne na takratnem Stolnem, sedaj Slomškovem trgu št. 11, po Stolni ulici na Glavni trg, da se na svoje oči preriča o položaju in odredi vse potrebno.

Videč skrajno napet položaj na Glavnem trgu, se je hotel osebno napatiti v Dravsko kasarno po vojaško asistenco, a je bil po par korakih spoznan kot Slovenec in policijski funkcionar in verbalno apostrofirano od nekega moškega, ki je zaklical »Schauts den Windischen!« Dr. Senekovič se je obrnil, da agnoscira in ustavi tega demonstranta, pa ga je v par sekundah obkolila množica in rinila z glasnimi psovkami pred seboj. Videč se v življenjski nevarnosti, je skušal dr. Senekovič preriti se do vhoda pred magistratom, da dobi zvezo s svojimi stražniki. Ta njegova namera pa mu ni uspela, skupina kakih 10 demonstrantov ga je rinila in suvala pred seboj proti Lekarniški ulici in ga na pločniku pred takratno Prulovo lekarno s pestmi po glavi in palicami pobila na tla. Napadalcu so ga brcali z nogami, razbili mu naočnike, siloma mu iztrgali s telesa pas z usnjeno torbico za službeni samokres in iz žepa samokres. Pri tem se je dr. Senekovič onesvestil in se zavedel zopet šele malo kasneje, ko ga je dvignilo s tal par stražnikov, ki so izpred vhoda v magistrat videli dogodek in si z nasajenimi bajoneti in puškinimi kopiti napravili prosto pot do Prulove lekarne. Napol nezavestnega so ga stražarji, držeč ga pod pazduho, odvedli na magistrat, kjer si je opomogel. Par minut za tem je padlo nekaj poedinih strelcev, nato pa se je začelo gosto streljanje.

Kaj se je dogodilo? Agresivna množica je metala kepe snega in v zaletu navalila na 8—9 mož militarizirane straže ob vhodu pred obokanim prelazom pod magistratom ter ji skušala iztrgati puške. Počila sta dva revolverska strela, en projektil je zadel bajonet poddesetnika Vinka Pinterja tako, da je odbita konica priletela v glavo korporalu policijske straže Antonu Pučniku. Projektil drugega revolverskega strela je šel tik ušesa korporala Lovrenca Zlobca. Iz ospredja množice je vpila neka ženska: »Vorwärts, vorwärts!« Neki starejši Nемеc visoke postave je z vzdignjenimi rokami zadrževal demonstrante in klical: Ruhe! Ruhe! Die Folgen werdet Ihr selber tragen! Njegovi pomirjevalni poizkusi so ostali v vseobčem viklu in trušču

Dr. Ivan Senekovič

Dr. Anton Jerovšek

glas vpijočega v puščavi. Živi zid napadalec se je pomaknil že tako blizu straže, da se je morala ista za par korakov umakniti izpred vhoda na znotraj. Stražniki so vpili proti navaljujočim demonstrantom: »Nazaj, nazaj, če ne, bomo streljali!« Zopet je bilo slišati ženski glas: »Vorwärts, Vorwärts!« Neki možki pa je vpil: »Nicht weichen! Der Sieg ist unser!« V tem sta počila iz množice zgoraj omenjena revolverska strela. Sprednji demonstranti so se že ruvali s stražniki za orožje. V skrajni sili in v lastni smrtni nevarnosti so se stražniki umaknili za par korakov pod obokani prelaz in oddali vsak po nekoliko strelcev, deloma proti napadalcem, večinoma pa v zrak nad glavami demonstrantov. Streljalo se je brez povelja, pokalo je posamič v kratkih presledkih, ne v salvah, kar dokazuje, da se je vsak stražnik branil posebej.

Že med streljanjem, ki ni trajalo niti pol minute, se je množica pognala v beg čez most in po vseh ulicah, ki vodijo na Glavni trg. V par minutah je bil Glavni trg, ki so ga prej držali zasedenega desetstisoči demonstrantov, prazen. Bežeče demonstrante so pred sedanjo Veliko kavarno poskušali nekateri kolovodje ustaviti, kliče jim: Zurück zum Magistrat! Toda preplašene množice, ki je drvela na most, ni bilo mogoče ustaviti. Profesor Bračun je čul na lastna ušesa vzklike: »Auf diese feige Bande ist kein Verlass... statt die paar Mandeln zu entwaffnen...«

Dogodki so se odigrali nekaj minut pred 13. uro. Strastna agitacija v zadnjih tednih, izvajana po Nemcih v stremljenju, da dokažejo nemški značaj Maribora pred ameriško delegacijo, je rodila krvave sadove.

Pred magistrat je medtem dospela 9 mož broječa vojaška patrolja pod poveljstvom narednika Matjašiča, ki je hotela že prej priti policijskim organom na pomoč, a se je iz Gosposke ulice zamogla ob hišah preriti samo do lokala, v katerem je bila že takrat nameščena glavna zaloga tobaka. Matjašičeva patrolja vobče ni prišla v položaj, da bi stopila v akcijo. Par minut za tem je prispela vojaška asistenca iz meljske vojašnice, četa pod poveljstvom poročnika Lederhasa, ki sta mu bila pridružena podporočnika Verbič in Skvarča. Moštvo te čete je zaprlo vse dohode na Glavni trg. Nato pa se je takoj začela uradna preiskava, ki je natančno preiskala ves Glavni trg in okoliške hiše. Ugotovila je takoj, da je straža izstrelila 47 puškinih nabojev.

Od demonstrantov so smrtno zadeti obležali: Hočevar Viktor, lakirnik iz delavnice j. ž. na koroškem kolodvoru in član mariborske požarne brambe, Bračič Hans, trgovski potnik iz Dunaja, poznan kot kurir med mariborskimi Nemci in Gradcem, Petak Justina, žena premikača j. ž., njena sestra Hermina Suppanz, žena strojevodje j. ž., Loser Friderik, mestni knjigovodja iz Ptuja, in Gornik Johan, kotlar iz delavnice j. ž. na koroškem kolodvoru, ki so podlegli poškodbam že istega dne. Naslednjega dne je v bolnici umrla Bubak Marija, žena tapetnika, in 2. febr. Hnilička Franc, disponent Goetzove pivovarne.¹ Tragična je bila usoda Bubakove. Šla je na Glavni trg, da poišče svojo hčer, šolarico, ki je ni bilo pravočasno domov, ker jo je učiteljica z ostalo deco odvedla k ulični demonstraciji. *Sestri Justino Petakovo in Hermino Zupančevo* je usmrtil eden in isti projektil; stali ste ena za drugo. Po rodbinskih imenih sodeč to niso bili nikaki potomci Nemcev, marveč ponemčeni Slovenci, odnosno Čehi. Bilo je seveda tudi več težko ranjenih, ki so bili nemudoma odpeljani v bolnišnico, med njimi večina železniških uslužbencev in njihovih družinskih članov, par privatnih nameščencev, dva dijaka državne realke, eden gimnazijec in eden učenec meščanske šole. Nekaj lažje ranjenih pa se je skrilo in se zdravilo tajno. Da ni bila večina strelodana v zrak, bi bilo število žrtev v tej ogromni množici lahko 10 krat večje. Od duševnih iniciatorjev in vodij demonstracije ni bil nihče ranjen.

Malo pred 13. uro, verjetno še pred streljanjem, je oddal na mariborskem poštne uradu I. neki Reinfried na privatni naslov v Celovcu naslovljeno brzojavko z besedilom: Marburg wieder deutsch. Ta lakonična brzojavka, ki je bila seveda inhibirana, dopušča utemeljeno domnevo, da so bili naši Nemci že prepričani o dobrem uspehu svoje akcije, odnosno udara na Maribor. Nemci so pač z gotovostjo računali, da bo njihova demonstracija in udar na magistrat prepričal ameriško komisijo, odnosno g. Milesa toliko, da Slovence odvzame upravo Maribora in jo izroči zopet Nemcem.

Policijska preiskava je v par dneh ugotovila, da je bil glavni napadalec na dr. Senekoviča, ki mu je tudi siloma odvzel službeni samokres, Viktor Tajniker, brezposelni trgovski uslužbenec, sin odpuščenega poštnega uslužbenca. Pri prvi hišni preiskavi se samokres ni našel, skrilo ga je pod ploščo predala kuhinjske mize, kjer ga je z žebliji pritrdil. Pri opetovani hišni preiskavi se je samokres našel v snegu pod oknom Tajnikarjevega stanovanja, kamor ga je odvrigel, čim so se pojavili na vratih policijski organi. V samokresovem šaržerju je manjkal en naboj, znak, da se je iz samokresa streljalo.

O dogodkih na Glavnem trgu je bil takoj obveščen gen. Maister, kateremu je dostavil ustni raport takratni njegov namestnik podpolkovnik Cvirn v obednici Narodnega doma. Gen. Maister je o tem obvestil preko tolmača dr. Jos. Rapoca, podpolkovnika Milesa, ki se je po končanem obedu baš pripravljal na odhod, da nadaljuje svoje potovanje na Koroško.

¹ Navedba dr. M. Wutte-ja o 10 mrtvih, ki da so obležali na mestu samem, in 60 ranjenih na strani 198 celovške »Carinthia« št. 2 iz leta 1935. je pretirana. Padlo je vsega 47 pušknih in dva revolverjska strela. Pretežna večina izstrelkov je šla preko glav demonstrantov.

Podpolkovnika Milesa so dogodki vidno impresionirali, izrodki demonstracije ozlovoljili tako, da je pred svojim slovesom, ki je bilo povsem prisrčno, dal gen. Maistru preko tolmača doslovno tole izjavo: »Jaz ne vzamem demonstracij z nemške strani na znanje. Kar se tiče rdečkastih vprašalnih listkov, nikakor ni utemeljena nemška trditev, da je ameriška študijska komisija odredila plebiscit. Jaz sem o tej stvari slišal že v Gradcu, in Gradčani so tudi priznali, da je ta plebiscit insceniran od neodgovornih elementov. Meni je izredno žal, da sem jaz povodom nastopa Nemcev neposredni vzrok neprilik za g. generala in tukajšnjo slovensko civilno upravo. Prosim, da se radi demonstracij pred okrajnim glavarstvom nikogar ne kaznuje. Prepričal sem se, da so se Slovenci pokazali v vsakem oziru zmožni dobre in nepristranske uprave.«

Ta izjava je doslovno zabeležena na jedilnem listku za obed v Narodnem domu, točno po diktatu tolmača dr. Rapoca.

Par minut potem sta okoli 13. ure 20 minut pasirala dva avtomobila izpraznjeni Glavni trg, ki je bil dobre četrt ure prej pozorišče krvavih dogodkov. V njih se je vozila Milesova komisija na svojo, za nas toliko usodno pot na Koroško.

Vsenemško zastavo na zvoniku stolnice so odstranili naši vojaki in na njeno mesto razobesili veliko našo trobojnico. Naše narodne zastave so zaplapolale ob 14. uri tudi z magistrata.

Že istega popoldneva se je začela širiti iz nemškega vira vest, da se je streljalo tudi iz hiše poleg cerkve Sv. Alojzija, kjer je nameščena bogoslovnica. Streljali da so naši bogoslovci, odnosno duhovniki. Takojšnja temeljito izvedena policijska preiskava v bogoslovnici je podala negativen uspeh, ki je dokazal popolno neosnovanost te trditve. Šlo je očitno za preišljeno obrekovanje z jasno tendenco, da se nas kompromitira in krivda za prelito kri naprti nam. Povodom preiskave se je dokazalo baš nasprotno, to je, da je nekaj projektilov od strelod, oddanih izpod vhoda magistrata nad glavami demonstrantov, zadelo pročelje bogoslovnice in da je en tak projektil preluknjaj šipo na oknu bogoslovne knjižnice v I. nadstropju in se zaril v knjigo, kjer je obtičal. Z vsestranskimi poizvedbami v tej zadevi je policija končno izsledila neko Terezijo Rath, ki je trdila, da je na lastne oči videla, kako se je streljalo iz bogoslovnice. To da je opazovala s Koroške ceste. Odvedena na dotično mesto, kjer je navodno stala in opazovala, pa se je morala prepričati, da se iz tega mesta bogoslovnica vobče ne vidi.

Dva dni po teh dogodkih so izvestni demagogi raznesli vest, da je bila dne 28. januarja najdena med sohami okoli Marijinega kipa na Glavnem trgu zmrznjena 10-letna deklica. Ker je bil ves prostor na Glavnem trgu neposredno po krvavih dogodkih temeljito preiskan in ob tej priliki deklice niso našli, je šlo za očitno potvorjeno zlohotno vest, ki pa ni odgovarjala dejanskemu stanju.

Službene ugotovitve o dogodkih na Glavnem trgu in v mestu, ugotovljene z izvirnimi zapisniškimi izpovedbami neštetihih prič, zaslišanih od obeh strani, zajedno z odbito bajonetno konico, je ponesel dan na to naš takratni tolmač za angleški in francoski jezik dr. Jos. Rapoc kot kurir na Dunaj in jih predal predsedniku antantnih komisij.

Dva dni po teh dogodkih je prispel iz Zagreba v Maribor francoski major Montegue, ki se je podrobno informiral o poteku izgrede demonstracij in njihovem nesrečnem koncu. Dobil je točno sliko o vsem in se pomirjen odpeljal naprej na Dunaj.

V seji Narodne vlade za Slovenijo, dne 29. januarja, je izrazil takratni predsednik dr. Brejce svoje obžalovanje nad dejstvom, da se je prisotnost ameriške komisije v Mariboru izrabila z nemške strani za izgrede demonstracije, ki so tako žalostno končale.

Vse nemško časopisje, osobito graški in dunajski listi, so se o mariborskih dogodkih dne 27. januarja najširše razpisali. Proti nam, osobito pa proti osebi gen. Maistra, podpolkovnika Cvirna in takratnega šefa policije dr. Senekoviča, ki so bili označeni kot »krivci in morilci nedolžnih žrtev«, se je dvignila strastna časopisna kampanja v očitni nameri, da krivdo zvrne na nas. Nemogoče je v kratkih potezah opisati vse sramotilne izraze in besne verbalne napade, katerih so bili v nemških listih imenovani deležni. Obenem s tem pa so Nemci organizirali v vseh večjih avstrijskih mestih protestne shode radi mariborskih dogodkov, na katerih so skrajno šovinistično nastopali proti Jugoslaviji sploh in slovenskemu mariborskemu vodstvu posebej.

Ker je bil potek dogodkov kritičnega dneva naslikan v nemških časnikih s kričečo pristranostjo, je Narodna vlada za Slovenijo preko ljubljanskega dopisnega urada izdala dne 2. februarja službeno objavo, v kateri so reproducirane glavne faze mariborskih dogodkov.

Službeni komunike ugotavlja, da je izza razpada Avstrije Maribor pod upravo ljubljanske vlade. To stanje, ki odgovarja etičnim, gospodarskim in prometnim potrebam Dravske doline, je bilo uradno priznано po avstrijski vladi z noto državnega tajnika za zunanje zadeve dr. Bauerja z dne 22. januarja 1919, ki je v imenu svoje vlade slovesno izjavil, da avstrijska vlada na ozemlju, upravljanem po ljubljanski vladi, ne bo izvrševala nobenih aktov državnega gospostva. Komunike pravi dalje: »Pod jugoslovansko upravo nastopivši red v Mariboru pa ni po godu turbulentnim elementom, ki zlorablajoč narodnostne čute, skušajo za vsako ceno izzvati socialne nemire tudi v jugoslovanskem območju. Dan prihoda ameriške študijske komisije v Maribor je nutil tem elementom primeren trenutek, da Maribor siloma iztrgajo jugoslovanski upravi in ga pripojijo Nemški Avstriji. Dovoljenje prostega izražanja, mišljenja in manifestiranja so zlorabili elementi, ki so na vsak način hoteli nemire. Deželna vlada smatra na podlagi dobljenih službenih in cele vrste drugih poročil za ugotovljeno, da so hoteli 27. januarja nezadovoljneži v Mariboru nasilno odstraniti sedanjo upravo. Popolnoma odobrava postopanje lokalnih oblasti, zlasti zapovednika gen. Maistra, vendar mora oblastim pripomniti, naj odslej ne dopuščajo nobenega zbiranja mas, kajti dopuščanje se zlorablja in rodi sadove, kakor so bili dogodki 27. januarja. Mi smo svētu in zlasti antanti kot elementi miru dolžni, da tega ne dopustimo. Prebivalstvu hočemo nuditi pravično ravnanje v socialnem pogledu in boljši položaj, kakor je v Nemški Avstriji, zlasti glede prehrane. Ne moremo dovolj ogorčeno obsojati učiteljev in profesorjev nemških šol, katere smo, uvažujoč pravice manjšin, pustili

odprte, dasi nam ti ljudje poprej niso privoščili srednjih šol, sedaj pa so našo popustljivost poplačali s tem, da so ubogo mladino nagnali na ulico in v nasilja za brezupna gesla in prevrat, dočim so se sami poskrili. Vse oblasti so pozvane, da poslušajo energično, pa vsekakor pravično...« tako zaključuje ta službena objava, ki se sicer omejuje na prikazovanje glavnih dogodkov.

Službena objava ljubljanske Narodne vlade je bila odposlana vsem tuzemskim, pa tudi inozemskim listom v priobčitev; naši listi so jo priobčili, nemški pa seveda ne.

Radi mariborskih dogodkov dne 27. januarja je dostavil avstrijski državni urad za zunanje zadeve vsem antantnim komisijam fulminantno protestno noto z zahtevo, da zasedejo Maribor in pokrajino severno Drave mednarodne čete. V dunajski nemško-avstrijski »Nationalversammlung« je predlagal poslanec Markhl, da naj se krivci krvavih dogodkov postavijo pred mednarodno sodišče, kaznujejo in obsojijo na odškodnino; za krivce je proglasil predstavnike naše civilne in vojaške uprave.

Tudi štajerski deželni odbor je zavzel proti mariborskim dogodkom ostro stališče. Poslanec Malik je stavil predlog za zastraženje »deželne« meje, Wastian pa je zahteval, da se pozovejo antantne čete, da zasedejo od nas upravljano ozemlje. Predlog sta podpirala dr. Rintelen in mariborski Suppanz, dr. Kaan je pa napovedal represalije proti graškim Slovincem, ki so jih dejanski par dni nato izvedli ter internirali večje število naših sonarodnjakov. Iskali so po Gradcu tudi Maistrovo mater, ki naj bi menda stanovala v Gradcu in se po mariborskih dogodkih skrila. Ta trditev je bila seveda netočna, ker je Maistrova mati bila že ves čas po prevratu naseljena na Uncu. Svojo do boleznega paroksizma stopnjevano mržnjo proti Slovincem so izlivali tudi na Slovence poedince.

V vsej Avstriji so izvajali proti Slovincem ostre represalije. Slovenski študenti so bili uradoma izključeni iz vseh avstrijskih visokih in srednjih šol. Dne 29. januarja je ravnateljstvo graške trgovske akademije službeno objavilo, da so Slovenci izključeni od pouka na zavodu. Ko je par slovenskih akademikov zapuščalo zavod, je na trgovskega akademika Zdolška navalil bivši praporščak, učiteljiščenik iz Maribora Reich z besedami: »Du Hund, jetzt werden wir deutsch reden!« in ga med pritrjevalnim vpitjem zbrane množice z bikovko pobil na tla ter obdelaval, da se je Zdolšek zgrudil in krvav obležal na tleh. Množica ga je nato siloma tirala na policijo, kjer mu pa niso mogli dokazati nobenega delikta, ter so ga morali pustiti na svobodo.

Proti internacijam graških Slovencev in izključitvi slovenskih študentov iz avstrijskih visokih šol je vložila Narodna vlada za Slovenijo tako pri centralni dunajski, kot deželni graški vladi odločen protest. Dr. Kaan je odgovoril, češ da gre samo za pravično povračilo za zaprte demonstrante v Mariboru, s čemur se pa dr. Brejce ni zadovoljil, marveč je za retorizijo odredil internacijo vseh uglednejših ljubljanskih in nekoličine celjskih Nemcev. Udati se je morala graška deželna vlada in šele potem, ko so bili stavljeni na svobodo graški interniranci, je sledil isti ukrep tudi v Ljubljani.

Marsikdo utegne staviti vprašanje, kako je sploh zamoglo priti do teh izgrednih demonstracij in zakaj jih takratna naša civilna, odnosno vojaška uprava v Mariboru ni s primernimi preventivnimi merami onemogočila, ali vsaj v kali zatrla in ali ni morda šlo za iznenadenja?

Na to vprašanje je mogoč samo negativen odgovor. Kakor že rečeno, je večja deputacija mariborskih Nemcev in nemških železničarjev pričakovala prihod ameriške študijske komisije že v predmestju Krčevini, tam ustavila Milesove avtomobile in njega naprosila, da jim v počaščenje predsednika Združenih Držav Severne Amerike W. Wilsona dovoli, da se mu (Milesu) mariborski Nemci poklonijo pred okrajnim glavarstvom, kjer se je imel ustaviti. Miles jim te prošnje ni odbil. To je g. Miles sporočil tudi generalu Maistru, ki pa osobito iz razlogov takta in mednarodnih ozirov in z ozirom na delikatno, Milesu poverjeno nalogo, nikakor ni mogel njegovega, nemški deputaciji danega privoljenja preklicati, temveč je zamogel istemu samo izjaviti, da i nas Jugoslovane veseli, če se mu tudi tukajšnji Nemci poklonijo v počastitev W. Wilsona. Tega, da bodo Nemci Milesov pristanek v tako brutalni in nam kot gospodarjem Maribora sovražni obliki izrabili, ni mogel nihče slutiti odnosno predvidevati. Vsi smo računali s taktnostjo, ki je ob takih prilikah osobito umestna. Seveda tudi g. Miles ni pričakoval hrupne in izgredne, proti nam sovražno usmerjene demonstracije, marveč dostojno manifestacijo, sicer gotovo ne bi bil dal zaprosenega pristanka. Bil je pač do neke mere od nemške predstavitelje iznenaden in radi nepoznavanja lokalnih razmer zaveden v zmoto. Dovoljena nemška manifestacija, ki se je, kakor smo videli, pretvorila v hrupno izgredno demonstracijo z vsemi znaki javnega prevrata, se je torej takorekoč morala pripustiti in do neke mere tolerirati. Previdnost nam je pa, osobito radi zaključkov, ki smo jih morali napraviti iz celotedenskih priprav za ta dan, narekovala opreznost in pripravljenost za vsak primer. Za ta dan je bila celotna mariborska garnizija v strogi pripravljenosti in na ulico ni smel noben vojak, niti oficir, izvzemši neodložljive službene poti.

Ulično varnostno službo so opravljale policijske patrole, prejšnji mariborski mestni stražniki, katerim je bil vsakemu možu prideljen po en naš militarizirani stražnik. Da teh par — po vsem pomeriju mesta razporejenih patrol — ni moglo proti deset in več tisočglavi množici nič opraviti, leži na dlani. Policijske patrole so morale ostati spričo te situacije bolj ali manj pasivni opazovalci.

Po večurni izgredni demonstraciji, ko je nastopil najkriticnejši moment, je posegel vmes oddelek 8 do 9 glave, z vojaškimi puškami oborožene militarizirane varnostne straže, ko je demonstracija priklopila do vrhunca, ko je šlo za biti ali ne biti.

Vsiljujejo se še tale vprašanja: Zakaj so voditelji mariborskih in spodnještajerskih Nemcev očitoma zlohotno varali ljudstvo, da je ameriška študijska komisija na Dunaju odredila plebiscit z že omenjenimi svetlo-rdečkastimi vprašalnimi listki? Zakaj so isti voditelji s starim in tudi od Slovencev spoštovanim mestnim županom dr. Schmidererjem na čelu izrabili prihod Milesove komisije, kateri so hoteli izročiti na-

brane plebiscitne podpise za Avstrijo, z organiziranjem in izvedbo hrupne izgredne demonstracije, ne da bi zaprosili pristojno našo upravo, odnosno vojaško oblastvo za dovoljenje manifestacije v povorki? Mar niso mogli nabranih glasovnic g. Milesu predati voditelji sami? Zakaj so nagnali na ulice učence osnovnih in dijake srednjih šol, da sodelujejo v tej protizakonito prirejani demonstraciji? Zakaj niso demonstracije, ko se je g. Miles pokazal množici raz balkon okrajnega glavarstva, zaključili in na pozive pohoda na Glavni trg pred magistrat s primernimi pomirjevalnimi ukrepi reagirali? Zakaj niso na Glavnem trgu zbrane množice držali pod svojo vplivno komando? Na vse to je mogoč samo en logičen odgovor: vsiliti so hoteli ameriški študijski komisiji, angažirani za arbitražo glede demarkacijske črte na Koroškem, potvorbno voljo naroda glede pripadnosti Maribora in okolice k Avstriji in s tem odločilno vplivati na pravorek mirovne konference. Da dosežejo to, so inscenirali tajno glasovanje za ali proti Avstriji, dobro vedoč, da jim je ob tedanjih razmerah v mestu in mogoče tudi v bližnji okolici bila mogoča večina. Glasovnice so dali podpisovati od Nemcev in slovenskih narodnih odpadnikov, ki jih takrat ni bilo malo, saj so jih v tej akciji podpirali tudi nemški socialni demokrati.

Do paroksizma razpaljena množica jim je zdrknila iz rok, duhove, ki so jih klicali, so prepustili same sebi. Zato je v najusodnejših trenutkih nastopila psihoza mase, ki je vzela iniciativo sama v roke, in v svojem ognju hotela naskočiti in v zaletu osvojiti mestni magistrat, da se nasilno polasti, odnosno zopet vpostavi prejšnjo magistratno upravo in s tem dokumentira nemški značaj mesta in stori fait accompli.

Ponesrečen poizkus prevrata je dotlej večkrat motno situacijo razčistil. Imenzno razburkani valovi razburjenja so se v kratkem umirili, nastopilo je vseobčno iztreznjenje, do skrajnosti prenapeta politična atmosfera se je umirila kakor po težki nevihti.

Maribor je bil in ostal čvrsto v naših rokah!

Grozilna napoved v nedeljski številki »Grazer Tagblatta« z dne 6. februarja 1919: Ne bomo mirovali, ne bomo počivali, dokler ne dosežemo cilja, da bo svetilo sonce Velike Nemčije tudi nad livadami ob Dravi in gozdovi na Pohorju, da bo Marburg zopet obmejna trdnjava predtisočletni Markburg, je ostala le na papirju.

V duhu gledamo danes z globokim spoštovanjem svetle like glavnih krojilcev usode jugoslovanskega Maribora in podravskega dela Slovenije v težkih poprevratnih dneh. Generala Maistra, njegovega neumnega načelnika generalnega štaba, majorja Ankersta, člana Narodnega sveta za Štajersko dr. Karla Verstovška, dr. Franja Rosino, prof. Frana Voglarja in msgr. dr. Antona Jerovšeka krije že vrsto let ruša. Zgodopisci te dobe pa ne bodo mogli preiti imen teh mož, ki so v polni meri upravičili zaupanje, zvezano z njihovo odgovorno funkcijo in preko njihovih ovekovečenih dejanj. Bodi jim v zadoščenje, da njihova trupla snivajo večni sen v kraju svobodne jugoslovanske zemlje, osvobojene v glavnem po njihovi iniciativni volji in nevenljivi zaslugi.

Slava jim! Mi pa — čuvajmo nad Jugoslavijo!